

เอกสารวิชาการส่วนบุคคล
(Individual Study)

บทบาทกองทัพกับระบอบประชาธิปไตยของไทย

จัดทำโดย พลเรือโท สุชา เคี่ยมทองคำ
รหัส ๖๒๐๗๔๕

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการอบรม
หลักสูตรนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ ๗
วิทยาลัยศาลรัฐธรรมนูญ
สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

บทบาทกองทัพกับระบอบประชาธิปไตยของไทย

พลเรือโท สุชา เคี่ยมทองคำ^๑

ความนำ

นับตั้งแต่ประเทศไทยได้เปลี่ยนแปลงการปกครอง จากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นระบอบราชาธิปไตย หรือระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขแบบรัฐสภา ในปี พ.ศ.๒๔๗๕ เนื่องจากเป็นยุคต้นของการเปลี่ยนแปลง กองทัพจึงได้เข้ามามีบทบาทอย่างมาก ทั้งในการพัฒนาประชาธิปไตย และล้มล้างประชาธิปไตยอย่างต่อเนื่อง มีการปกครองประเทศในระบอบประชาธิปไตยโดยรัฐบาลพลเรือน สลับกับการปฏิวัติ ปฏิรูป ระบอบเผด็จการรัฐบาลทหาร จนถึงปัจจุบัน พ.ศ.๒๕๖๒ ปีที่ ๘๗ ของการเปลี่ยนผ่านระบอบการปกครอง ประเทศไทยได้กลับมาสู่ระบอบประชาธิปไตยอีกครั้ง หลังจากถูกยึดอำนาจการปกครองโดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ในปี พ.ศ.๒๕๕๗ โดยมีการเลือกตั้งผู้แทนราษฎร เข้ามาเป็นตัวแทนในการจัดตั้งรัฐบาลบริหารประเทศตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.๒๕๖๐ การเปลี่ยนผ่านในครั้งนี้ หลายฝ่ายมองว่าเป็นการสืบทอดอำนาจของรัฐบาลทหาร รักษาผลประโยชน์ของกองทัพเหมือนเช่นที่เคยเป็นมา ซึ่งเป็นเรื่องทำร้ายที่กองทัพ จะต้องแสดงบทบาทที่ชัดเจนให้ประชาชนเชื่อมั่น และเห็นว่าเป็นกองทัพในระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง

ระบอบประชาธิปไตย

ระบอบประชาธิปไตย (Democracy) เป็นรูปแบบการปกครองที่มีมานาน นับแต่ยุคกรีกโบราณ ซึ่ง อริสโตเติล (Aristotle) ผู้ได้รับการยกย่องว่า เป็นบิดาของวิชารัฐศาสตร์ ร่วมกับเพลโต (Plato) นักปราชญ์ทางด้านการเมืองในยุคกรีกโบราณ เสนอแนวคิดการปกครองในระบอบประชาธิปไตยไว้ หลังจากนั้น ระบอบประชาธิปไตยก็ได้มีวิวัฒนาการลักษณะและรูปแบบเรื่อยมาสู่รูปแบบในปัจจุบัน เมื่อก้าวถึงความเป็นประชาธิปไตย ภาพที่จะเกิดขึ้นตามมาก็คือ การเป็นเจ้าของอำนาจการปกครอง สิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาค การถือเสียงข้างมาก ทั้งนี้ระบอบประชาธิปไตย เชื่อว่ามนุษย์มีสิทธิเสรีภาพทั้งในส่วนที่ติดตัวมาโดยธรรมชาติ และส่วนที่ได้รับในภายหลังคือผลแห่งกฎหมาย และจะได้รับความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพดังกล่าว มีการเคารพต่อสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น หากมีการละเมิดต่อกันก็จะมีกลองโฆส สิ่งเหล่านี้ ทำให้การอยู่ร่วมกันเป็นไปด้วยความเรียบร้อย ในความหมายของประชาธิปไตยนั้น ได้มีผู้เสนอแนวคิดไว้ค่อนข้างมาก ในที่นี้จะนำมากล่าวให้ทราบถึงพอสังเขป ดังนี้

^๑ ผู้บัญชาการโรงเรียนนายเรือ

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๔ ได้ให้ความหมายไว้ว่า คือ ระบอบการปกครองที่ถือมติปวงชนเป็นใหญ่ การถือเสียงข้างมากเป็นใหญ่^๒

ความหมายที่เป็นจุดเริ่มต้น และต้นแบบของประชาธิปไตยในปัจจุบัน โดยประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกา Abraham Lincoln กล่าวไว้เมื่อ ๑๙ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๔๐๖ (November 19, 1863) ว่า การเป็นรัฐบาลของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน นั่นคือ ต้องเป็นการปกครองโดยประชาชนเป็นใหญ่ ในฐานะเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย ประชาธิปไตยจึงเป็นรูปแบบการปกครอง ซึ่งอำนาจอธิปไตยต้องอยู่กับประชาชน และโดยประชาชนที่เป็นเสรีชนทั้งหมด โดยอาจเป็นทางตรง หรือทางอ้อมก็ได้ ส่วนรูปแบบของรัฐบาล (Form of Government) นั้น ก็ขึ้นอยู่กับอุดมการณ์ทางการเมือง ภูมิหลัง ประวัติศาสตร์ และการต่อสู้ให้ได้มาซึ่งระบอบประชาธิปไตย ของแต่ละประเทศเป็นสำคัญ

ธานินทร กรัยวิเชียร ได้กล่าวว่า เป็นระบอบการปกครองประเทศระบอบหนึ่ง ซึ่งเป็นการปกครองของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน คำว่า “ประชาชน” ในที่นี้ หมายถึง ปวงชนเหล่านี้ ย่อมมีสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบในการปกครองแผ่นดินอย่างเสมอภาคกัน ระบอบประชาธิปไตย มีรากฐานเคารพในด้านการเคารพในความเป็นธรรม (Justice) เหตุผล (Reason) เมตตาธรรม (Compassion) ความศรัทธาในมนุษยชาติ (faith in man) และเคารพในเกียรติภูมิแห่งมนุษย์ชน (Human dignity)^๓

สุชุม นวลสกุล และวิศิษฐ์ ทวีเศรษฐ ได้กล่าวว่า การปกครองที่เป็นประชาธิปไตยคือรูปการปกครอง ที่ยึดอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน ไม่ว่าจะเป็ระบอบประชาธิปไตยแบบประธานาธิบดี (Presidential Democracy) หรือแบบรัฐสภา (Parliamentary Democracy) ถ้าอำนาจสูงสุดในการกำหนดการปกครองอยู่ที่ประชาชนแล้ว ก็เป็นการปกครองแบบประชาธิปไตยทั้งสิ้น^๔

จากแนวคิดที่ได้นำมาเสนอดังกล่าวข้างต้น อาจกล่าวได้ว่าระบอบประชาธิปไตย คือระบอบที่ให้อำนาจเป็นของประชาชน โดยให้มีสิทธิ หน้าที่ ความรับผิดชอบอย่างเสมอภาค ให้ความสำคัญต่อความเป็นธรรม การใช้เหตุผล การศรัทธา และเคารพต่อเกียรติภูมิ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และการอยู่ภายใต้กฎหมาย ที่มีผลบังคับใช้อย่างเสมอภาคต่อทุกคนในสังคม จึงเท่ากับว่าผู้ปกครองไม่สามารถใช้อำนาจได้ตามอำเภอใจ เพราะผู้ที่เป็นเจ้าของอำนาจที่แท้จริงก็คือประชาชน ประกอบกับมีกฎหมายเป็นหลักสำคัญของสังคม เพื่อควบคุมให้การอยู่ร่วมกันในสังคมเป็นไปด้วยความเรียบร้อย เพราะธรรมชาติของมนุษย์เมื่อเห็นว่าตนมีอำนาจ มีสิทธิเสรีภาพที่จะกระทำการต่าง ๆ อาจใช้อำนาจสิทธิเสรีภาพนั้นตามอำเภอใจ จนละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น ดังนั้น กฎหมาย ตลอดจนกฎเกณฑ์ของสังคมในรูปแบบอื่น ๆ จึงมีความจำเป็นสำหรับสังคมแบบประชาธิปไตย มิใช่ ประชาธิปไตยแบบไม่มีกฎหมายซึ่ง อธิป จิตตฤกษ์ ได้เสนอความเห็นเกี่ยวกับการสร้างความเป็นประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นในสังคมไว้ว่าคือ การวางโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ ในสังคมเพื่อให้ประชาธิปไตยทำงานได้ดีนั้น ไม่ใช่แค่การทำให้ประชาชนมีการศึกษาอย่างเหมาะสม แต่เป็นการวางระบบสิทธิเสรีภาพพื้นฐานต่าง ๆ

^๒ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช ๒๕๕๔.

^๓ ธานินทร กรัยวิเชียร. “ระบอบประชาธิปไตย”, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรมแผนที่ทหาร , ๒๕๑๘, หน้า ๑.

^๔ สุชุม นวลสกุล, วิศิษฐ์ ทวีเศรษฐ. “การเมืองและการปกครองไทย Thai government and politics”, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๔.

ที่กระบวนการทางประชาธิปไตยจะไปล่วงละเมิดมิได้ ไปจนถึงการมีภาคประชาสังคมและองค์กรอิสระต่าง ๆ ที่จะคอยปกป้องสิทธิพื้นฐานเหล่านี้^๕

หลักประชาธิปไตย

หลักประชาธิปไตย มิใช่เพียงแค่เรื่อง “การเลือกตั้งผู้แทน” และ “การถือเสียงข้างมาก” ในการปกครองเท่านั้น หากแต่ยังประกอบด้วยหลักการอื่น ๆ อีก ที่ล้วนแต่มีความเกี่ยวข้อง กับการมีส่วนร่วมของประชาชน และประชาชนจะต้องได้รับหลักประกันคุ้มครอง การได้รับความเป็นธรรม สิทธิเสรีภาพ เสมอภาค ความสะดวกสบาย ปลอดภัย โดยผ่านระบบการเลือกตั้งผู้แทน ไปบริหารประเทศตามหลักสิทธิมนุษยชน หลักนิติธรรม และหลักธรรมาภิบาล อันจะนำไปสู่ประโยชน์สุขของประชาชนซึ่ง ณรงค์เดช สรุโฆษิต^๖ ได้กำหนดหลักประชาธิปไตย ประกอบด้วย หลักอำนาจสูงสุดเป็นของประชาชน หลักการแบ่งแยกอำนาจ หลักความเสมอภาคทางการเมือง หลักการตัดสินใจโดยเสียงข้างมาก และหลักความหลากหลายในสังคม สามารถอธิบายอย่างสรุปได้ดังนี้

๑) หลักอำนาจสูงสุดเป็นของประชาชน ระบอบประชาธิปไตยถือว่าอำนาจการปกครองเป็นของประชาชน ประชาชนมีสิทธิที่จะเป็นผู้ปกครอง แต่ด้วยเหตุที่ประชาชนมีจำนวนมาก จึงไม่สามารถให้ทุกคนเข้าไปทำหน้าที่ปกครองได้โดยตรง จึงเกิดระบบผู้แทน (Representative) คือ การเลือกบุคคลให้เป็นผู้แทนการใช้อำนาจ หรือที่เรียกว่า “ผู้แทนราษฎร” ผู้ที่ประชาชนเลือกให้เป็นผู้แทนดังกล่าว มีบทบาทสำคัญในการนำเอาความต้องการ ข้อเสนอ ตลอดจนปัญหาต่าง ๆ ของประชาชนในพื้นที่ เสนอต่อพรรคการเมืองที่ผู้นั้นสังกัด และที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎร เพื่อให้มีการพิจารณาดำเนินการ สิ่งที่ผู้แทนราษฎรได้ตัดสินใจคือเสมือนว่า เป็นความประสงค์ของประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจการปกครอง กรณีดังกล่าวนี้เป็นไปตามหลักการของระบอบประชาธิปไตยที่มุ่งประสงค์ให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมทางการเมือง ในเรื่องนี้ศูนย์ศึกษาประชาธิปไตยได้กล่าวถึงหลักการสำคัญของการปกครองระบอบประชาธิปไตยไว้ว่า การปกครองระบอบประชาธิปไตยนั้น ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองประเทศทั้งทางตรงและทางอ้อม ทางตรง เช่น การออกเสียงประชามติ การเสนอถอดถอน ฯลฯ ทางอ้อม เช่น การเลือกตั้งผู้แทนเข้าไปทำหน้าที่บริหารประเทศแทนตน^๗

๒) หลักการแบ่งแยกอำนาจ จะต้องมีการถ่วงดุลอำนาจซึ่งกันและกัน ระหว่างฝ่ายนิติบัญญัติ โดยรัฐสภาทำหน้าที่ในการพิจารณาออกกฎหมาย ฝ่ายบริหารโดยรัฐบาลทำหน้าที่บริหารประเทศ และฝ่ายตุลาการโดยศาลที่ทำหน้าที่พิพากษาอรรถคดี นอกจากนั้นยังมีองค์กรอิสระที่จัดตั้งขึ้นให้มีความอิสระในการทำหน้าที่ตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ ให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สุจริต เทียงธรรม และมีส่วนร่วมในการป้องกันหรือแก้ไขวิกฤติของประเทศตามความจำเป็นและ

^๕ อธิป จิตตฤกษ์. ระบอบประชาธิปไตย เหมาะกับสังคมไทยจริงหรือไม่? สืบค้นเมื่อ ๙ เม.ย.๖๒. จาก <https://brandthinkbiz.com>

^๖ ณรงค์เดช สรุโฆษิต. (๒๕๖๒, ๑๗ เมษายน) เอกสารประกอบการบรรยาย หลักสูตร หลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย (นสป.) รุ่นที่ ๗ เรื่อง ประชาธิปไตย การเลือกตั้ง และสิทธิทางการเมือง. วิทยาลัยศาสตร์รัฐธรรมนูญ สถาบันรัฐธรรมนูญศึกษา.

^๗ ศูนย์ศึกษาประชาธิปไตย. หลักการสำคัญของการปกครองระบอบประชาธิปไตย. สืบค้นเมื่อ ๑๗ เมษายน ๒๕๖๒. จาก https://www.ect.go.th/dec/ewt_news.php?nid=71&filename=index

ความเหมาะสม การรับรอง ปกป้อง และคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของปวงชนชาวไทยให้ชัดเจนและครอบคลุมอย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น

๓) หลักความเสมอภาคทางการเมือง สังคมแบบประชาธิปไตย ต้องการให้ประชาชนเท่าเทียมกัน หรือมีความเสมอภาค กล่าวคือได้รับสิทธิเสรีภาพ ความคุ้มครอง การปฏิบัติต่าง ๆ จากรัฐโดยไม่เลือกปฏิบัติเพราะเหตุความแตกต่างกันของบุคคล เช่น เพศ อายุ การศึกษา ศาสนา ฐานะทางเศรษฐกิจ สถานภาพทางสังคม ฯลฯ การบังคับใช้กฎหมายต้องเป็นไปอย่างยุติธรรม ซึ่ง รณชัย โดสมภาค ได้กล่าวถึงความเสมอภาคไว้ว่า ประชาธิปไตยมีพื้นฐานอยู่บนความเชื่อในความสำคัญ และศักดิ์ศรีของปัจเจกบุคคล ความเชื่อในความเสมอภาคของมนุษย์ และความเชื่อในความจำเป็น ที่จะต้องมีความเป็นอิสระเสรี^๔ ความเสมอภาคทำให้ประชาชนได้รับการดูแลจากรัฐอย่างเป็นธรรม ซึ่งหากรัฐบาลในฐานะที่รับผิดชอบการบริหารประเทศ สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ จะสร้างความพึงพอใจให้แก่ประชาชนได้อย่างมาก ช่วยลดปัญหาความขัดแย้งของสังคม หรือการรวมกลุ่มพลังเรียกร้องต่อต้านรัฐบาล ซึ่งอาจนำไปสู่สถานการณ์ความไม่สงบของประเทศ

๔) หลักการตัดสินใจโดยเสียงข้างมาก การถือเสียงข้างมากเป็นหลัก และเคารพต่อเสียงข้างน้อย (Majority Rule – Minority Right) การตัดสินใจเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติในเรื่องต่าง ๆ ของระบอบประชาธิปไตย จะถือความคิดเห็นหรือเสียงข้างมากเป็นหลัก เนื่องจากแสดงถึงเจตนารมณ์หรือความต้องการของคนส่วนใหญ่ อย่างไรก็ตาม ก็ควรได้พิจารณาเจตนารมณ์ หรือความต้องการของฝ่ายเสียงข้างน้อยประกอบด้วย เป็นการให้ความสำคัญและสร้างความรู้สึกที่ดี ให้แก่ฝ่ายเสียงข้างน้อย เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ และความเสมอภาคของเสียงข้างน้อย ทั้งนี้ การตัดสินใจโดยล่วงละเมิดสิทธิพื้นฐานของเสียงข้างน้อย ถือว่าเป็นการปกครองโดยระบอบเผด็จการเสียงข้างมาก (Dictatorship of the Majority) การสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องของการที่ได้เป็นเสียงข้างมาก และการเป็นเสียงข้างน้อย จะช่วยลดปัญหาความขัดแย้ง สังคมจะเกิดความสงบสุข

๕) หลักความหลากหลายในสังคม สิทธิเสรีภาพ (liberty and rights) เป็นหลักสำคัญอีกประการหนึ่งของระบอบประชาธิปไตย กล่าวคือ ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพในการดำเนินวิถีชีวิต ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง เช่น การประกอบอาชีพ การเลือกถิ่นฐานที่อยู่อาศัย การนับถือศาสนา การเป็นเจ้าของทรัพย์สิน การแสดงความคิดเห็น การแสดงกิจกรรมทางการเมือง ฯลฯ ทั้งนี้ ต้องอยู่ภายใต้กรอบแห่งกฎหมาย มิใช่ใช้สิทธิเสรีภาพแบบไม่มีขอบเขต จนอาจนำไปสู่การละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น หรือก่อให้เกิดความเสียหายใด ๆ ต่อผู้อื่นและสังคม กฎหมายตลอดจนกฎเกณฑ์ของสังคมในรูปแบบอื่นจึงยังมีความจำเป็นในสังคมแบบประชาธิปไตย เพื่อสร้างความสงบเรียบร้อยแก่สังคม ทั้งนี้สิทธิเสรีภาพของประชาชน ตามหลักการปกครองระบอบประชาธิปไตย ได้มีการบัญญัติไว้อย่างชัดเจน ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยแต่ฉบับด้วย

ดังนั้น สามารถสรุปพอสังเขปได้ว่า ระบอบประชาธิปไตย เป็นระบอบการปกครองที่ประชาชนมีส่วนร่วม ประชาชนจะต้องได้รับหลักประกันคุ้มครอง การได้รับความเป็นธรรม สิทธิเสรีภาพ เสมอภาค ความสะดวกสบาย และปลอดภัย โดยสิทธิเสรีภาพเป็นหลักการสำคัญของ

^๔ รณชัย โดสมภาค. ประชาธิปไตย. สืบค้นเมื่อ ๑ เมษายน ๒๕๖๒ จาก <http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=>

การปกครองในระบอบประชาธิปไตย หากประชาชนได้รับสิทธิเสรีภาพมากเท่าใด ย่อมแสดงถึงความชัดเจนของความเป็นประชาธิปไตยของประเทศมากเท่านั้น

บทบาททหารต่อการเมืองและระบอบประชาธิปไตยที่ผ่านมา

Finer ได้กล่าวไว้ว่า “กองทัพ คือ สถาบันที่สร้างขึ้นมาเพื่อปกป้องสังคมการเมือง แต่หากมีอำนาจมาก ก็กลายเป็นภัยต่อสังคมการเมืองได้เช่นกัน” ส่วน Richard H. Kohn มองว่า การปกครองในระบอบประชาธิปไตยนั้น ทหารถือว่าเป็นสถาบันทางการเมืองสถาบันหนึ่ง ที่มีความเป็นประชาธิปไตยต่ำที่สุด และมักจะมีสิ่งที่เรียกว่าธรรมเนียมปฏิบัติ ที่ขัดกับหลักเสรีภาพส่วนบุคคลหลักเสรีภาพของประชาชนอยู่มากที่สุดเช่นกัน ซึ่งหลักเสรีภาพนี้เป็นค่านิยมสูงสุดในสังคมประชาธิปไตย^๑ ดังนั้นในประเทศที่พัฒนาแล้ว และมีสถาบันทางการเมืองเข้มแข็งทันสมัยแล้ว การจะให้กองทัพยังมีบทบาททางการเมืองอยู่ต่อไป ก็นับว่าเป็นผลเสียต่อความเป็นประชาธิปไตย แต่สำหรับประเทศที่สถาบันการเมืองตามระบอบประชาธิปไตยยังไม่เข้มแข็ง ไม่ว่าจะเพราะเพิ่งได้รับเอกราชมาไม่นาน หรือว่าเพราะกำลังอยู่ระหว่างช่วงเปลี่ยนผ่านมาจากระบอบเผด็จการ การให้ทหารแสดงบทบาทในทางการเมืองก็อาจเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประชาธิปไตยก็ได้ ทางด้าน Ozan O. Varol เสนอว่า กองทัพสามารถแสดงบทบาทเป็น “ผู้พิทักษ์” (guardian) ของการปกครองแบบเสรีประชาธิปไตยได้ในบางกรณี โดยมองว่าประเทศที่อยู่ในระยะของการเปลี่ยนผ่านไปสู่ประชาธิปไตย ภายหลังระบอบเผด็จการล่มสลายลงนั้น ปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้การเปลี่ยนผ่านสำเร็จลุล่วงไปได้ก็คือรัฐต้องมีเสถียรภาพ การเมืองต้องมีความ “นิ่ง” ในระดับหนึ่ง เนื่องจากการล่มสลายของระบอบเผด็จการมักนำมาซึ่งภาวะสูญญากาศทางการเมือง ในภาวะเช่นนี้กลุ่มพลังต่าง ๆ ในสังคมก็จะพยายามแย่งชิงอำนาจทางการเมืองมาอยู่ในมือของตน จนเกิดเป็นความสับสนวุ่นวายในบ้านเมืองอันจะทำให้การเปลี่ยนผ่านไปสู่ประชาธิปไตยล้มเหลว โดยเชื่อว่ากองทัพเป็นผู้เดียวที่มีความสามารถมากพอจะป้องกันความล้มเหลวดังกล่าวได้ จากการเข้ามามีบทบาทดูแลและสร้างความเป็นระเบียบให้กับสังคมในระยะเปลี่ยนผ่านเพื่อช่วยให้การปกครองระบอบประชาธิปไตยเกิดขึ้นได้อย่างราบรื่น จึงนับได้ว่ากองทัพเป็นตัวแสดงทางการเมือง ที่สามารถทำคุณประโยชน์ให้แก่การพัฒนาประชาธิปไตยได้อย่างมาก ความคิดนี้ตรงกันข้ามกับมุมมองของนักวิชาการจำนวนมาก ที่มองว่าทหารไม่ควรมีบทบาทใด ๆ ในช่วงการเปลี่ยนผ่านสู่ประชาธิปไตย หรือมีบทบาทที่น้อยที่สุดและควรยุติบทบาทดังกล่าวให้เร็วที่สุดซึ่ง Varol ก็ยอมรับว่าการให้กองทัพมีบทบาทดูแลการเปลี่ยนผ่านไปสู่ประชาธิปไตยก็มีข้อเสียเช่นเดียวกัน เช่น ทหารอาจดำรงสถานะเป็น “ผู้พิทักษ์” เป็นเวลานานเกินไป จนทำให้ถอนตัวออกมาจากการเมืองได้ยาก เป็นต้น โดยเสนอว่าการก่อรัฐประหารโดยกองทัพที่ส่งผลในเชิงบวกต่อการพัฒนาประชาธิปไตยได้ ที่เรียกว่า “รัฐประหารเพื่อประชาธิปไตย” จะต้องมีลักษณะตามหลักเกณฑ์ ๗ ประการด้วยกันได้แก่ (๑) เป็นรัฐประหารที่โค่นล้มระบอบเผด็จการอำนาจนิยม (authoritarianism)

^๑ อรรถพล เมืองมิ่ง และ ศิวัช ศรีโสภากุล. การจัดการความสัมพันธ์ระหว่างพลเรือนและทหารที่ผิดพลาดจากรัฐประหารปี ๒๕๔๙ สู่รัฐประหารปี ๒๕๕๗ : บทเรียนสู่สังคมไทยเพื่อการปฏิรูปกองทัพ. วารสารรัฐศาสตร์ปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๐), หน้า ๘๙-๙๐.

หรือระบอบเผด็จการเบ็ดเสร็จ (totalitarianism) (๒) การก่อการรัฐประหารทำขึ้นหลังจากที่ประชาชนรวมตัวกันต่อต้านรัฐบาลเผด็จการมาอย่างต่อเนื่องยาวนาน (๓) รัฐบาลเผด็จการนั้นไม่ยอมลงจากอำนาจ แม้จะถูกประชาชนต่อต้านอย่างหนัก (๔) กองทัพที่ก่อรัฐประหารนั้นเป็นที่ศรัทธาของประชาชนในสังคม ซึ่งมักเกิดขึ้นในประเทศที่มีการบังคับเกณฑ์ทหาร เนื่องจากผู้คนจะรู้สึกว่าการกองทัพเป็นพวกเดียวกันกับประชาชน (๕) กองทัพก่อการรัฐประหารเพื่อโค่นล้มรัฐบาลเผด็จการดังกล่าว (๖) หลังจากโค่นล้มระบอบเผด็จการลงแล้ว กองทัพจัดให้มีการเลือกตั้งที่เสรีและยุติธรรมขึ้นในเวลาอันสั้นซึ่ง Varol มองว่าโดยเฉลี่ยแล้วไม่ควรเกิน ๒ ปี หลังการรัฐประหารและ (๗) การครองอำนาจของกองทัพสิ้นสุดลง โดยที่กองทัพถ่ายโอนอำนาจไปให้ผู้หน้าที่มาจากการเลือกตั้ง อย่างไรก็ตาม Varol ยังได้กล่าวเพิ่มเติมไว้ว่า มีโอกาสสูงที่กองทัพจะอาศัยโอกาสที่ตนได้เข้ามามีอำนาจทางการเมืองทำการกำหนดกฎเกณฑ์หรือวางกลไกบางอย่างที่เอื้อประโยชน์แก่กองทัพ ไว้ในระบอบประชาธิปไตยที่เกิดขึ้นตามมา เช่น กองทัพอาจพยายามร่างรัฐธรรมนูญใหม่หรือแก้ไขรัฐธรรมนูญเดิม โดยให้มีเนื้อหาที่เป็นประโยชน์แก่กองทัพมากขึ้นซึ่ง Varol มองว่านี่เป็น “ราคาที่ต้องจ่าย” อย่างหนึ่งของการรัฐประหารเพื่อประชาธิปไตย^{๑๐}

การพัฒนาประชาธิปไตยของประเทศไทยในเวลา ๘๗ ปีนับตั้งแต่ปฏิวัติปี พ.ศ.๒๔๗๕ เป็นไปอย่างล้มลุกคลุกคลาน ภาณุวัฒน์ พันธุ์ประเสริฐ กล่าวไว้^{๑๑} หลังเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ๒๕๑๖ เป็นช่วงที่ระบอบเผด็จการทหารที่ครอบงำเมืองไทยมาตั้งแต่ยุค จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ มาจนถึงยุค จอมพล ถนอม กิตติขจร จอมพล ประภาส จารุเสถียร และ พันเอก อดุลย์ กิตติขจร เสื่อมอำนาจลงเนื่องจากพ่ายแพ้แก่พลังประชาชน ช่วงเวลาระหว่างปี ๒๕๑๖ ถึง ๒๕๑๙ กล่าวได้ว่าเป็นช่วงที่สิทธิทางการเมืองและเสรีภาพในชีวิตประจำวันของผู้คนกลับมาเบ่งบานอีกครั้ง เมื่อนายสัญญา ธรรมศักดิ์ ผู้เป็นนายกรัฐมนตรีพระราชทาน ภายหลังเหตุ ๑๔ ตุลา ได้เข้ามาเปลี่ยนภาพลักษณ์ของรัฐบาล ไปจากรบอบเผด็จการทหารได้ไม่น้อย บทบาทของกองทัพในด้านการกำหนดตัวกลุ่มผู้นำประเทศ ในช่วงเวลานี้ถือว่าลดถอยลงจากช่วงระบอบเผด็จการอย่างมาก แต่กองทัพก็ยังคงเป็นผู้ทรงอิทธิพลทางการเมืองและมีส่วนเกี่ยวข้องกับการกำหนดตัวผู้นำประเทศอยู่อย่างน้อยก็ในทางอ้อม โดยลักษณะเด่นอย่างหนึ่งของนายสัญญา ธรรมศักดิ์ คือ เป็นอาจารย์มหาวิทยาลัยผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายที่สามารถเชื่อมโยงกับขบวนการนักศึกษาได้โดยไม่ขัดแย้งกับฝ่ายทหาร ในส่วนสภานิติบัญญัติแห่งชาติหรือ “สภานามม้า” ที่ตั้งขึ้นในปลายปี พ.ศ.๒๕๑๖ ก็ยังมีสมาชิกเป็นนายทหารอยู่ แม้ว่าจะเป็นอัตราส่วนที่น้อยกว่าที่ผ่านมาก็ตาม อย่างไรก็ตาม ความแตกแยกภายในกองทัพระหว่างฝ่ายของจอมพล ถนอม และ จอมพล ประภาส กับฝ่ายของ พลเอก กฤษณ์ สีวะรา ก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้กองทัพไม่มีพลังมากพอจะกลับมาแสดงอิทธิพลในด้านการกำหนดตัวกลุ่มผู้นำประเทศได้มากนัก แม้ว่ากองทัพจะกลับมาทำการเปลี่ยนตัวผู้นำประเทศไทยอีกครั้งในการรัฐประหารหลังเหตุการณ์ ๖ ตุลา ๒๕๑๙ แต่ในช่วงทศวรรษหลังจากนั้นก็ปรากฏว่ากองทัพไม่ได้ปกครองประเทศโดยรวมอำนาจไว้กับตนเองอย่างเบ็ดเสร็จเหมือนที่ผ่านมา แต่ทว่าการเมืองไทยอยู่ในลักษณะของการแบ่งอำนาจกันระหว่างฝ่ายทหารกับพรรคการเมืองดังที่เรียกกันว่า “ยุคประชาธิปไตยครึ่งใบ” ซึ่งถึงแม้ว่าจะมีการใช้ระบบรัฐสภาที่มี

^{๑๐} ภาณุวัฒน์ พันธุ์ประเสริฐ, ทหารไทยกับการพัฒนาประชาธิปไตยหลัง 14 ตุลา, วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑ (๒๕๕๖), หน้า ๑๐๒-๑๐๓.

^{๑๑} ภาณุวัฒน์ พันธุ์ประเสริฐ, เล่มเดิม, หน้า ๑๑๐-๑๑๓.

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมาจากการเลือกตั้ง แต่รัฐบาลไทยตลอดช่วงทศวรรษ ๒๕๒๐ ก็ล้วนดำรงอยู่ได้ด้วยการสนับสนุนของกองทัพ ขณะที่วุฒิสภาของไทยก็ยังคงเป็นสภาระบบแต่งตั้งและมีนายทหารเข้าไปดำรงตำแหน่งอยู่ตลอด ในด้านของพรรคการเมืองเอง ในระยะนี้มีหลายพรรคการเมืองที่มีความสัมพันธ์แน่นแฟ้นกับกองทัพ เช่น พรรคชาติไทย เป็นต้น อาจกล่าวได้ว่าระยะนี้เป็นระยะที่ไทยกำลังเปลี่ยนผ่านไปสู่ระบอบประชาธิปไตย และดูเหมือนว่าการเปลี่ยนผ่านดังกล่าวจะบรรลุเป้าหมายเมื่อ พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรีที่ไม่ผ่านการเลือก และอยู่มาจนถึง ๘ ปี ได้สละตำแหน่งนายกรัฐมนตรีให้แก่ พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ หัวหน้าพรรคชาติไทย ผู้ชนะการเลือกตั้งในปี พ.ศ.๒๕๓๑ แต่การเปลี่ยนผ่านดังกล่าวต้องหยุดชะงักลง เมื่อคณะทหารในนามคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติหรือ รสช. ยึดอำนาจโค่นล้มรัฐบาล พลเอกชาติชาย ในปี พ.ศ.๒๕๓๔ แต่เส้นทางการพยายามครองอำนาจของกลุ่มนายทหารรุ่น จปร.๕ กลุ่มนี้ ก็สิ้นสุดลงอย่างรวดเร็วหลังเกิดเหตุการณ์พฤษภาทมิฬในปี พ.ศ.๒๕๓๕ บ้านเมืองเริ่มเข้าสู่ยุคประชาธิปไตยที่พลเรือนเป็นใหญ่ อำนาจทางการเมืองของกองทัพเสื่อมถอยลงไปมาก ปี พ.ศ.๒๕๓๕ - ๒๕๔๙ เป็นช่วงเวลาที่ว่าผู้นำประเทศ และรัฐบาลถูกกำหนดโดยประชาชนผ่านการเลือกตั้ง นายกรัฐมนตรีของไทยในเวลาดังกล่าวล้วนเป็นพลเรือน แม้จะมี พล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ เป็นนายกรัฐมนตรีด้วย แต่ก็เข้ามาในฐานะนักการเมืองตามระบอบประชาธิปไตย แม้กระทั่งวุฒิสภาที่เคยเป็นสภาแต่งตั้งและมีนายทหารเป็นสมาชิกจำนวนมากก็ถูกเปลี่ยนแปลง ให้เป็นระบบเลือกตั้งทั้งหมดตามข้อกำหนดของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.๒๕๔๐ จนอาจกล่าวได้ว่าในระยะนี้ สถาบันพลเรือนมีความแข็งแกร่งเหนือกว่ากองทัพ บทบาทของกองทัพในด้านการกำหนดตัวกลุ่มผู้นำประเทศลดลง เหลือเพียงการมีความสัมพันธ์กับพรรคการเมืองบางพรรค และแสดงบทบาทกดดันอย่างไม่เป็นทางการต่อการแต่งตั้งบุคคลในบางตำแหน่งที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของกองทัพเท่านั้น อย่างไรก็ตาม สถานการณ์ก็พลิกผันอีกครั้งเมื่อเกิดการรัฐประหารโค่นล้มรัฐบาล พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตรในปี พ.ศ.๒๕๔๙ ทำให้ประเทศไทยตกอยู่ภายใต้รัฐบาลและสภานิติบัญญัติที่กองทัพแต่งตั้งเข้ามาอีกครั้งเป็นเวลา กว่า ๑ ปี บทบาทของกองทัพในทางการเมืองกลับมาขึ้นสูงอีกครั้งตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๔๙ แม้การเลือกตั้งจะกลับมาเป็นกระบวนการที่ใช้เลือกรัฐบาลอีกครั้งในปลายปี พ.ศ.๒๕๕๐ แต่ก็ปรากฏว่ากองทัพไทยได้แสดงบทบาทที่มีผลต่อการกำหนดตัวกลุ่มผู้นำออกมาอย่างมีนัยยะสำคัญยิ่ง ไม่ว่าจะเป็นการที่กองทัพบงการใต้การนำของ พลเอก อนุพงษ์ เผ่าจินดา ปฏิเสธที่จะทำตามความประสงค์ของรัฐบาล นายสมัคร สุนทรเวช และนายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ ในการจัดการกับกลุ่มผู้ขับไล่รัฐบาลในนามกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย จนเกิดเป็นปรากฏการณ์ที่ผู้บัญชาการเหล่าทัพออกรายการโทรทัศน์เพื่อแสดงจุดยืนเรียกร้องให้รัฐบาลยอมลงจากอำนาจเมื่อวันที่ ๑๖ ตุลาคม ๒๕๕๑ นอกจากนี้กองทัพยังได้มีส่วนร่วมในการตั้งรัฐบาลใหม่หลังจากที่พรรคพลังประชาชนถูกศาลรัฐธรรมนูญตัดสินให้ยุบพรรค จนเป็นที่เลื่องลือว่ารัฐบาลของนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ที่เข้ามาบริหารประเทศเมื่อปลายปีพ.ศ.๒๕๕๑ เป็นรัฐบาลที่ตั้งขึ้นในค่ายทหาร นอกจากนี้ กองทัพยังให้การหนุนหลังแก่รัฐบาลอภิสิทธิ์ให้อยู่รอดได้ แม้จะถูกต่อต้านอย่างหนักจากกลุ่มมวลชนแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) ก็ตาม เห็นได้จากการที่กองทัพใช้กำลังเข้าสลายการชุมนุมของกลุ่ม นปช. ทั้งในปี พ.ศ.๒๕๕๒ และ ๒๕๕๓ ซึ่งตรงข้ามกับการกระทำของกองทัพในช่วงที่กลุ่มพันธมิตรฯ ขับไล่รัฐบาลสมัครและสมชาย และรัฐบาลยังได้ให้การสนับสนุนและยินยอมตามข้อเสนอของกองทัพ

ทั้งด้านงบประมาณ อารุญโทปกรณ์ และการปฏิรูปกองทัพอย่างไม่มีข้อโต้แย้งจนมีลักษณะของการตอบแทนผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน ในด้านของวุฒิสภาเองก็เกิดการเปลี่ยนแปลงอีกครั้งเมื่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.๒๕๕๐ กำหนดให้มีสมาชิกกึ่งหนึ่งมาจากการสรรหา ซึ่งผู้ที่เข้ามาเป็นวุฒิสมาชิกผ่านระบบสรรหาบางคนก็ถูกวิจารณ์ว่าเป็นตัวแทนผลประโยชน์ของกลุ่มทหาร ต่อมารัฐบาลนางสาวยิ่งลักษณ์ได้เข้ามาบริหารประเทศก็ไม่ได้ราบรื่นหรือแตกต่างจากรัฐบาลนายสมัคร หรือนายสมชาย มีทั้งข้อจำกัดทางด้านการเมือง กฎหมาย รวมถึงด้านอื่น ๆ ต้องมีที่ท่าประนีประนอมกับชนชั้นนำและกองทัพเพื่อให้รัฐบาลบริหารประเทศด้วยความราบรื่นและปราศจากการแทรกแซงจากกองทัพ จากเหตุความขัดแย้งอย่างรุนแรงตั้งแต่ปลายปี พ.ศ.๒๕๕๖ - ๒๕๕๗ นี้ ได้ส่งผลต่อเสถียรภาพของรัฐบาล และจากการที่รัฐบาลดำเนินนโยบายต่าง ๆ โดยไม่ฟังเสียงคัดค้านจากประชาชน ก็กลายเป็นการขาดความชอบธรรมในการบริหารประเทศ ซึ่งสถานการณ์เช่นนี้ยิ่งส่งผลเสียต่อรัฐบาลในการปกครองระบอบประชาธิปไตยและยิ่งเป็นการสร้างความชอบธรรมให้กับกองทัพในการเป็นผู้รักษาความสงบในประเทศ ท้ายที่สุด กองทัพอากาศยึดสถานการณ์ความขัดแย้งดังกล่าว ทำการรัฐประหารเมื่อเดือนพฤษภาคม ๒๕๕๗ โดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ หรือ คสช. ทำให้กองทัพอยู่ในสถานะผู้ปกครองประเทศและทำให้กระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยต้องหยุดชะงักลง^{๑๒} และต่อมาก็มีการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรเข้ามาเพื่อจัดตั้งรัฐบาลบริหารประเทศเมื่อ ๒๔ มีนาคม พ.ศ.๒๕๖๒ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.๒๕๖๐ เป็นการเปลี่ยนระบอบการปกครองกลับไปสู่ระบอบประชาธิปไตยอีกครั้ง

จะเห็นได้ว่า ภายหลังจากเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา เป็นต้นมา กองทัพได้แสดงบทบาทในด้านการกำหนดตัวกลุ่มผู้นำประเทศ ทั้งในเชิงที่เป็นผลดีและผลเสียต่อการพัฒนาประชาธิปไตย บทบาทในด้านที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประชาธิปไตยนั้นปรากฏในช่วงทศวรรษ ๒๕๒๐ หรือยุคประชาธิปไตยครึ่งใบ ซึ่งเป็นยุคสมัยที่กองทัพยอมถอยออกจากการเมืองในระดับหนึ่ง ไม่ได้ครองอำนาจทางการเมืองอย่างเบ็ดเสร็จดังเช่นในอดีต และยอมให้พรรคการเมืองและระบบรัฐสภาได้มีโอกาสทำงานตามครรลองของระบอบประชาธิปไตยและระบบการเลือกตั้งได้ แต่ก็ยังไม่อาจกล่าวได้ชัดเจนว่าการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยของไทยในอนาคตต่อไปจะเป็นอย่างไร เนื่องจากการปกครองของไทยเป็นการสลับกันไปมาระหว่างระบอบเผด็จการทหารกับระบอบประชาธิปไตยอย่างมีนัยยะสำคัญ และมีปัจจัยหลายอย่างที่มีผลต่อแนวทางการบริหารบ้านเมืองดังอดีตที่ผ่านมา

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.๒๕๖๐ กับความเป็นประชาธิปไตย

รัฐธรรมนูญเป็นกติกาหลักทางการเมืองการปกครอง ที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในฐานะที่เป็นเสาหลักของระบอบกฎหมาย โดยเป็นแกนในการจัดระบบการสร้างกติกา และการบังคับใช้กติกาทั้งปวงของรัฐ จนมีการกล่าวกันว่า หากรัฐใดไม่มีซึ่งรัฐธรรมนูญแล้ว รัฐนั้นก็ย่อมปราศจากระบบกฎหมายไปด้วย รัฐธรรมนูญจึงได้รับการยอมรับให้ทำหน้าที่พื้นฐานในการเป็นกติกาหลักทางการเมืองการปกครอง

^{๑๒} อรรถพล เมืองมิ่ง และ ศิวชัย ศรีโคตกากุล. เล่มเดิม. หน้า ๙๔-๙๕.

ใน ๒ ประการคือ การเป็นกฎหมายสูงสุด (supreme law) และการเป็นกฎหมายพื้นฐานในการปกครอง (fundamental law) ทั้งนี้เพื่อให้หลักพื้นฐานดังกล่าวทำหน้าที่รักษาความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมาย (constitutionality) โดยการควบคุมมิให้ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ และทำหน้าที่รักษาความชอบด้วยกฎหมายในการใช้อำนาจขององค์กรการเมืองการปกครอง (legality) โดยการควบคุมการใช้ อำนาจและความสัมพันธ์ทางอำนาจขององค์กรทางการเมืองการปกครองให้ดำเนินไปตามครรลองของระบอบการเมืองการปกครองที่รัฐธรรมนูญกำหนด กล่าวคือ

๑) การเป็นกฎหมายสูงสุด (supreme law) เป็นหลักพื้นฐานในการแสวงหาสิ่งที่เป็นแม่บทของกฎหมายทั้งปวง (master of law) โดยการวางแนวปฏิบัติให้กระบวนวิธีในการตรา กฎหมายและเนื้อหาสาระในบทบัญญัติของกฎหมายนั้นมิกรอบในการกำกับควบคุมที่มีความแน่นอน สามารถช่วยในการป้องกันและแก้ไขไม่ให้กฎหมายอื่นขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้เพื่อสกัดกั้นไม่ให้กฎหมายใด ๆ ที่ขัดรัฐธรรมนูญถูกนำมาใช้บังคับได้ไม่ว่าโดยองค์กรอำนาจใด

๒) การเป็นกฎหมายพื้นฐานในการปกครอง (fundamental law) เป็นหลักพื้นฐานในการแสวงหาสิ่งที่เป็นความชอบธรรมในการปกครอง (legitimacy of government) โดยการกำหนดที่มาและขอบเขตอำนาจขององค์กรที่ทำหน้าที่หลักทางการเมืองการปกครอง ทั้งฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายตุลาการ และการกำหนดระเบียบของระบบความสัมพันธ์ทางอำนาจระหว่างองค์กรดังกล่าวให้เป็นไปตามครรลองของระบอบการปกครองที่ยึดถือ โดยเฉพาะระบอบประชาธิปไตยแบบ รัฐสภา (parliamentary system) ทั้งนี้เพื่อควบคุมให้ใช้อำนาจและการเชื่อมความสัมพันธ์ทางอำนาจระหว่างองค์กรหลักแต่ละฝ่าย สามารถรักษาความชอบธรรมอยู่ได้บนรากฐานของความชอบด้วยรัฐธรรมนูญและความชอบด้วยกฎหมาย

ประเทศไทยนับตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ.๒๔๗๕ เพียงระยะเวลาแค่ ๘๗ ปี เรามีรัฐธรรมนูญรวมแล้วถึง ๒๐ ฉบับ โดยเฉลี่ยแล้วรัฐธรรมนูญแต่ละฉบับมีอายุเพียงแค่ ๔ ปีกว่า ๆ เท่านั้น จึงเป็นไปได้เลยที่จะให้รัฐธรรมนูญเป็น “สิ่งศักดิ์สิทธิ์” ของสถาบันการเมือง (Political Institutions) เพราะรัฐธรรมนูญแต่ละฉบับที่ผู้มีอำนาจในขณะนั้นร่างกันขึ้นมาก็มักจะอ้าง “สถานการณ์ทางการเมือง” เป็นเหตุผลสำคัญมากกว่าการสร้าง “หลักการและแนวทาง” ที่จะนำประเทศไปสู่การปกครองในระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง รัฐธรรมนูญของไทยที่ผ่านมาจึงเป็นเพียงแค่ “สัญลักษณ์” มากกว่า “หลักการ” ที่จะนำพาประเทศชาติไปสู่การปกครองในระบอบประชาธิปไตย ยกเว้นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.๒๕๔๐ (ฉบับที่ ๑๖) เท่านั้น ที่ได้รับการยอมรับว่าเป็น “รัฐธรรมนูญฉบับประชาชน” (People’s Constitution) เพราะมีที่มาและกระบวนการร่างที่เป็นประชาธิปไตย^{๑๓} และรัฐธรรมนูญฉบับต่อมา ทั้งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.๒๕๕๐ และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.๒๕๖๐ ก็มีเนื้อหาสาระสำคัญส่วนใหญ่ไม่แตกต่างไปจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.๒๕๔๐ มากนัก โดยการร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.๒๕๖๐ นั้น มีแนวทางป้องกันและแก้ไข เพื่อให้สาระสำคัญที่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของประชาชนชาวไทยและหลักการของการปกครองระบบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง อันได้แก่

^{๑๓} วิทยา ชินบุตร. รัฐธรรมนูญกับระบอบประชาธิปไตย. ชวารามคำแหง ปีที่ ๔๐ ฉบับที่ ๖ (๒๔-๓๐ พฤษภาคม ๒๕๕๓), หน้า ๖.

๑) ปฏิรูปการศึกษาและการบังคับใช้กฎหมายและเสริมสร้างความเข้มแข็งของระบบคุณธรรมและจริยธรรม

๒) จัดระเบียบและสร้างความเข้มแข็งแก่การปกครองประเทศขึ้นใหม่ด้วยการจัดโครงสร้างของหน้าที่และอำนาจขององค์กรต่าง ๆ ตามรัฐธรรมนูญและสัมพันธ์ภาพระหว่างฝ่ายนิติบัญญัติกับฝ่ายบริหารให้เหมาะสม

๓) ให้สถาบันศาลและองค์กรอิสระอื่น ซึ่งมีหน้าที่ตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สุจริต เทียบธรรมและมีส่วนในการป้องกันหรือแก้ไขวิกฤติของประเทศตามความจำเป็นและเหมาะสม

๔) คุ้มครอง ปกป้อง และคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของปวงชนชาวไทยให้ชัดเจนและครอบคลุมอย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น

๕) กำหนดให้รัฐมีหน้าที่ต่อประชาชนเช่นเดียวกับการให้ประชาชนมีหน้าที่ต่อรัฐ

๖) วางกลไกป้องกัน ตรวจสอบและจัดการทุจริตและประพฤติมิชอบที่เข้มงวด เด็ดขาด เพื่อไม่ให้ผู้บริหารที่ปราศจากคุณธรรม จริยธรรม และธรรมาภิบาล เข้ามามีอำนาจในการปกครองบ้านเมืองหรือใช้อำนาจตามอำเภอใจ

๗) กำหนดมาตรการป้องกันและบริหารจัดการวิกฤติการณ์ของประเทศให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

๘) สร้างกลไกในการปฏิรูปประเทศในด้านต่าง ๆ ที่สำคัญและจำเป็นอย่างร่วมมือร่วมใจกัน รวมตลอดทั้งการลดเงื่อนไขความขัดแย้งเพื่อให้ประเทศมีความสงบสุขบนพื้นฐานของความรู้รักสามัคคีปรองดอง ด้วยวิธีดำเนินการ คือ

(๘.๑) อาศัยความร่วมมือระหว่างประชาชนทุกภาคส่วนกับหน่วยงานทั้งหลายของรัฐตามแนวทางประชารัฐภายใต้กฎเกณฑ์ตามหลักการปกครองในระบบประชาธิปไตยและประเพณี การปกครองที่เหมาะสมกับสถานการณ์และลักษณะสังคมไทย

(๘.๒) ใช้หลักความสุจริต หลักสิทธิมนุษยชน และหลักธรรมาภิบาล อันจะทำให้สามารถขับเคลื่อนประเทศให้พัฒนาไปข้างหน้าได้อย่างเป็นขั้นตอน จนเกิดความมั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืน ทั้งในการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจและสังคมตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข^{๑๔}

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย ในหมวด ๑ บททั่วไป ดังนี้

มาตรา ๑ ประเทศไทยเป็นราชอาณาจักรอันหนึ่งอันเดียว จะแบ่งแยกไม่ได้

มาตรา ๒ ประเทศไทยมีการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

มาตรา ๓ อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนชาวไทย พระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นประมุขทรงใช้อำนาจนั้นทางรัฐสภา คณะรัฐมนตรี และศาล ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ

^{๑๔} นิพนธ์ ฐานะพันธุ์. การปฏิรูปรัฐธรรมนูญของไทยให้เป็นประชาธิปไตยหรือเพื่อสืบทอดอำนาจเผด็จการ ๔.๐. วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์ (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์) ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๓ (กันยายน - ธันวาคม ๒๕๖๑).

รัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล องค์การอิสระ และหน่วยงานของรัฐ ต้องปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ กฎหมาย และหลักนิติธรรม เพื่อประโยชน์ส่วนรวมของประเทศชาติและความผาสุกของประชาชนโดยรวม

มาตรา ๔ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครองปวงชนชาวไทยย่อมได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญเสมอกัน

มาตรา ๕ รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ บทบัญญัติใดของกฎหมาย กฎหรือข้อบังคับ หรือการกระทำใด ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ บทบัญญัติหรือการกระทำนั้นเป็นอันใช้บังคับมิได้

เมื่อไม่มีบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้บังคับแก่กรณีใด ให้กระทำการนั้นหรือวินิจฉัยกรณีนั้นไปตามประเพณีการปกครองประเทศไทยในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

เกี่ยวกับ สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย ในหมวด ๓ เช่น

มาตรา ๒๕ สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย นอกจากที่บัญญัติคุ้มครองไว้เป็นการเฉพาะในรัฐธรรมนูญแล้ว การใดที่มิได้ห้ามหรือจำกัดไว้ในรัฐธรรมนูญหรือในกฎหมายอื่น บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพที่จะทำการนั้นได้และได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ ตราบเท่าที่การใช้สิทธิหรือเสรีภาพเช่นว่านั้นไม่กระทบกระเทือนหรือเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน และไม่ละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลอื่น

มาตรา ๒๖ การตรากฎหมายที่มีผลเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ในกรณีที่รัฐธรรมนูญมิได้บัญญัติเงื่อนไขไว้ กฎหมายดังกล่าวต้องไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุและจะกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลมิได้ รวมทั้งต้องระบุเหตุผลความจำเป็นในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพไว้ด้วย

มาตรา ๒๗ บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน

ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน

การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล ไม่ว่าด้วยเหตุความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญหรือเหตุอื่นใดจะกระทำมิได้

มาตรการที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อขจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิหรือเสรีภาพได้เช่นเดียวกับบุคคลอื่น หรือเพื่อคุ้มครองหรืออำนวยความสะดวกให้แก่เด็ก สตรี ผู้สูงอายุ คนพิการหรือผู้ด้อยโอกาส ย่อมไม่ถือว่าเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมตามวรรคสาม

บุคคลผู้เป็นทหาร ตำรวจ ข้าราชการ เจ้าหน้าที่อื่นของรัฐ และพนักงานหรือลูกจ้างขององค์กรของรัฐย่อมมีสิทธิและเสรีภาพเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป เว้นแต่ที่จำกัดไว้ในกฎหมายเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการเมือง สมรรถภาพ วินัย หรือจริยธรรม

เกี่ยวกับ หน้าที่ปวงชนชาวไทย ในหมวด ๓ เช่น

มาตรา ๕๐ บุคคลมีหน้าที่ ดังต่อไปนี้

(๑) พิทักษ์รักษาไว้ซึ่งชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

(๒) เคารพและไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น และไม่กระทำการใดที่อาจก่อให้เกิดความแตกแยกหรือเกลียดชังในสังคม

(๓) ไปใช้สิทธิเลือกตั้งหรือลงประชามติอย่างอิสระโดยคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมของประเทศเป็นสำคัญ

(๔) ไม่ร่วมมือหรือสนับสนุนการทุจริตและประพฤติมิชอบทุกรูปแบบ

นอกจากนั้นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.๒๕๖๐ ยังบัญญัติให้จัดตั้งองค์กรอิสระขึ้น และให้มีความอิสระในการปฏิบัติหน้าที่ตามที่รัฐธรรมนูญบัญญัติ ได้แก่ สถาบันศาล คณะกรรมการเลือกตั้ง ผู้ตรวจการแผ่นดิน คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ คณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน และคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ โดยให้ทำหน้าที่ตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ ให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สุจริต เทียบธรรม และมีส่วนในการป้องกันหรือแก้ไขวิกฤติของประเทศตามความจำเป็นและความเหมาะสม การรับรอง ปกป้อง และคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของปวงชนชาวไทยให้ชัดเจนและครอบคลุมอย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น แม้ว่ารัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้จัดทำร่างรัฐธรรมนูญโดยคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ ที่เกิดขึ้นในสมัยสภานิติบัญญัติแห่งชาติที่มาจากคณะรักษาความสงบแห่งชาติ แต่ก็ได้สร้างความรับรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนในหลักการและเหตุผลของบทบัญญัติต่าง ๆ และมีส่วนร่วมในการพัฒนาสาระสำคัญของร่างรัฐธรรมนูญ และได้รับมติเห็นชอบจากประชาชนผู้มีสิทธิออกเสียงประชามติโดยคะแนนเสียงข้างมาก ตามหลักการประชาธิปไตยแล้วจึงถือได้ว่ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.๒๕๖๐ มีความเป็นประชาธิปไตยตามหลักการที่ได้กล่าวไว้แล้ว คือ หลักอำนาจอิสระสูงสุดเป็นของประชาชน หลักการแบ่งแยกอำนาจ หลักความเสมอภาคทางการเมือง หลักการตัดสินใจโดยเสียงข้างมาก และหลักความหลากหลายในสังคม

บทบาทกองทัพในระบอบประชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.๒๕๖๐

นับตั้งแต่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ.๒๔๗๕ ที่คณะราษฎรทำการปฏิวัติเพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครอง และพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงตัดสินพระทัยที่จะเป็นพระมหากษัตริย์ที่อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ โดยพระราชทานรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พ.ศ.๒๔๗๕ ถือว่าเป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกของไทย ซึ่งมีผลทำให้รูปแบบการปกครองประเทศเปลี่ยนจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นราชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญหรือที่เรียกกันทุกวันนี้ว่าระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข โดยเป็นประชาธิปไตยแบบรัฐสภา แต่พบว่ากองทัพหรือทหาร มีบทบาทอย่างสูงในทางการเมืองของไทยเนื่องจากเป็นสถาบันที่มีความเข้มแข็ง อยู่คู่กับประเทศไทยมานานเมื่อเปรียบเทียบกับพรรคการเมือง ดังนั้นเมื่อใดก็ตามที่รัฐบาลพลเรือนอ่อนแอ ขาดความชอบธรรม

มีปัญหาฉ้อราษฎร์บังหลวง เกิดความขัดแย้งในสังคม เกิดความล้มเหลวในการบริหารประเทศหรือประเทศเกิดวิกฤต กองทัพก็จะออกมาแสดงบทบาทหรือเข้าแทรกแซงทางการเมืองในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การใช้สิทธิพลกตตันนโยบายของรัฐบาลการข่มขู่ว่าจะใช้กำลังและขั้นสุดท้ายการยึดอำนาจโดยการปฏิวัติรัฐประหาร ซึ่งครั้งล่าสุดคณะรักษาความสงบแห่งชาติ หรือ คสช. ได้ทำการรัฐประหารเมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๕๗ และปกครองโดยรัฐบาลทหารมาจนถึงปี พ.ศ.๒๕๖๒ จึงได้มีการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรและจัดตั้งรัฐบาลพลเรือนเข้ามาบริหารประเทศตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขแบบรัฐสภาอีกครั้ง เมื่อ ๒๔ มีนาคม พ.ศ.๒๕๖๒ ซึ่งเป็นไปตามบทบัญญัติที่กำหนดในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.๒๕๖๐

มีผู้ที่ศึกษาเกี่ยวกับบทบาทกองทัพกับการเมืองการปกครองของไทยในหลายมุมมองด้วยกัน อรรถพล เมืองมิ่ง และศิวัช ศรีโกคางกุล^{๑๕} ได้ทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพลเรือนกับกองทัพในการพัฒนาประชาธิปไตย พบว่า หลังการรัฐประหารในปี พ.ศ.๒๕๕๙ เป็นต้นมา กองทัพได้เข้ามามีบทบาทและมีอิทธิพลทางการเมืองมาโดยตลอด จากการวางรากฐานผ่านรัฐธรรมนูญและกฎหมายอื่น ๆ ที่เอื้อประโยชน์แก่กองทัพ แม้จะมีรัฐบาลพลเรือนที่มาจากการเลือกตั้ง โดยเฉพาะสมัยรัฐบาลนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ก็ไม่สามารถจัดความสัมพันธ์ระหว่างพลเรือนและกองทัพที่เหมาะสมได้ ส่วนหนึ่งเกิดจากข้อจำกัดทางด้านกฎหมาย การมีท่าทีในการประนีประนอม ความเกรงใจต่อกองทัพ และการแต่ต้องผลประโยชน์ของกองทัพ เพื่อหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้ากับกองทัพซึ่งถือเป็นภัยคุกคามต่อเสถียรภาพของรัฐบาลอย่างหนึ่ง จึงทำให้กองทัพดำรงอยู่ในการเมืองต่อไป และจากความไม่ชอบธรรมของรัฐบาลในการบริหารประเทศ การขาดเสถียรภาพในการบริหารงานจากวิกฤตความขัดแย้ง หรือการที่สถาบันพระมหากษัตริย์ได้รับผลกระทบกระเทือน ส่งผลให้ดุลยภาพในการจัดความสัมพันธ์ระหว่างพลเรือนและกองทัพในระบอบประชาธิปไตยเปลี่ยนไป จนทำให้กองทัพสามารถเข้าสู่อำนาจทางการเมืองอย่างเต็มรูปแบบและมีอำนาจเหนือพลเรือนในปี พ.ศ.๒๕๕๗ เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.๒๕๖๐ นั้น ซึ่งนิพนธ์ ฐานะพันธุ์^{๑๖} กล่าวว่า บทบัญญัติที่สำคัญบางประเด็นไม่ได้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของประชาชนอย่างแท้จริง แต่เป็นไปตามเจตนารมณ์ของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ที่ต้องการสืบทอดอำนาจของความเป็นเผด็จการไว้ต่อไป การร่างรัฐธรรมนูญจึงมีสาระสำคัญที่ทำให้คณะและพรรคพวกของตนเองมีอำนาจทางการเมืองไทยไปอีก ๒ วาระ ซึ่งเห็นได้จากบทเฉพาะกาลที่กำหนดการเลื่อนไหลอำนาจให้คณะรักษาความสงบแห่งชาติ โดยอ้างว่าเพื่อความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง และเพื่อปราบปรามคอร์ปชั่นทุกระดับทั้งนักการเมืองและข้าราชการให้หมดไป สำหรับบทบาทของกองทัพในระบอบประชาธิปไตยนั้น พลโท ดร.ชัยฤกษ์ แก้วพรหมมาลย์^{๑๗} ได้ทำการศึกษาทัศนคติของผู้บริหารระดับสูง ต่อบทบาทของทหารในทางการเมืองไทย โดยสำรวจจากนักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักรรุ่นปี พ.ศ.๒๕๕๔ และมีข้อเสนอแนะ บทบาทที่เหมาะสมของทหารในทางการเมืองไทย ดังนี้

^{๑๕} อรรถพล เมืองมิ่ง และ ศิวัช ศรีโกคางกุล. เล่มเดิม. หน้า ๙๔-๙๕.

^{๑๖} นิพนธ์ ฐานะพันธุ์. เล่มเดิม. หน้า ๒๑๑-๒๑๒.

^{๑๗} ชัยฤกษ์ แก้วพรหมมาลย์. ทัศนคติของผู้บริหารระดับสูงต่อบทบาทของทหารในทางการเมืองไทย. วารสารสถาบันวิชาการป้องกันประเทศ ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๔ (กันยายน - ธันวาคม ๒๕๕๘), หน้า ๑๐๘.

๑) ทหารยังควรแสดงบทบาทในทางการเมืองต่อไป เพื่อปกป้องผลประโยชน์ของประชาชน และประเทศชาติและปกป้องสถาบันพระมหากษัตริย์ แต่ต้องกำหนดบทบาทอย่างระมัดระวังเพราะมี ภาพพจน์ที่ผ่านมาทำให้ประชาชนมองเจตนาของทหารไปในทางลบมากกว่าความเป็นจริง ทหาร ควรเร่งแก้ไขภาพพจน์เดิม ๆ ว่าทหารเข้ามาแทรกแซงทางการเมืองเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของ ตนเอง โดยการพร้อมที่จะยืนหยัดอยู่ข้างผลประโยชน์ของชาติและประชาชนส่วนใหญ่

๒) ทหารควรเป็นกลไกของรัฐในการป้องกันประเทศ และการพัฒนาประเทศ อันเป็นหน้าที่ หลักของทหารตามรัฐธรรมนูญ และเมื่อเกิดภัยพิบัติทหารจะต้องออกมาช่วยเหลือประชาชนโดยทันที เพราะเป็นองค์กรเดียวที่มีความพร้อมทั้งกำลังพล และยุทโธปกรณ์

๓) ทหารในฐานะประชาชนชาวไทยควรสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างเสรี เช่นในวาระ ที่มีการเลือกตั้งต่าง ๆ ไม่ควรมีการขึ้นจากผู้บังคับบัญชา

๔) กองทัพบควรเร่งเสริมสร้างความเป็นเอกภาพและลดความขัดแย้งภายใน โดยให้มีการ บริหารจัดการอย่างมีธรรมาภิบาล โปร่งใส และเป็นธรรมกับทุกฝ่าย

๕) ทหารควรเป็นเครื่องมือที่ถ่วงดุลอำนาจทางการเมืองมิใช่ร่วมกับการเมือง แม้จะต้อง ปฏิบัติตามคำสั่งและนโยบายก็ให้เป็นไปตามกฎหมายกำหนดและอยู่ในขอบเขตที่ทำได้ ตามอำนาจ หน้าที่และภารกิจ แต่ต้องอยู่บนความเหมาะสมและชอบธรรม

๖) กองทัพบควรวางตัวเป็นกลางเพื่อปกป้องสถาบันหลักของชาติและทำให้ประเทศชาติ เดินหน้าไปได้ โดยปราศจากการขึ้นนำทางการเมือง สร้างความมั่นใจให้กับทุกส่วนในสังคมว่ากองทัพ สนับสนุนการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอย่างเต็มที่

ข้อเสนอแนะนี้มีความสอดคล้องกับหน้าที่ของทหารที่บัญญัติอยู่ในรัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทย พ.ศ.๒๕๖๐ มาตรา ๕๒ ดังนี้

“มาตรา ๕๒ รัฐต้องพิทักษ์รักษาไว้ซึ่งสถาบันพระมหากษัตริย์ เอกราช อธิปไตย บูรณภาพแห่งอาณาเขตและเขตที่ประเทศไทยมีสิทธิอธิปไตย เกียรติภูมิและผลประโยชน์ของชาติ ความมั่นคงของรัฐและความสงบเรียบร้อยของประชาชน เพื่อประโยชน์แห่งการนี้ รัฐต้องจัดให้มี การทหาร การทูต และการข่าวกรองที่มีประสิทธิภาพ กำลังทหารให้ใช้เพื่อประโยชน์ในการพัฒนา ประเทศด้วย”

และตามพระราชบัญญัติจัดระเบียบราชการกระทรวงกลาโหม พ.ศ.๒๕๕๑ มาตรา ๘ ดังนี้

“มาตรา ๘ กระทรวงกลาโหม มีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

(๑) พิทักษ์รักษาเอกราชและ ความมั่นคงแห่งราชอาณาจักรจากภัยคุกคามทั้ง ภายนอกและภายในราชอาณาจักร ปรามปรามการกบฏและการจลาจล โดยจัดให้มีและใช้กำลังทหาร ตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยหรือตามที่มีกฎหมายกำหนด

(๒) พิทักษ์ รักษาปกป้องสถาบันพระมหากษัตริย์ ตลอดจนสนับสนุนภารกิจของ สถาบันพระมหากษัตริย์

(๓) ปกป้อง พิทักษ์รักษาผลประโยชน์แห่งชาติและการปกครองระบอบ ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข พัฒนาประเทศเพื่อความมั่นคงตลอดจนสนับสนุน ภารกิจอื่นของรัฐในการพัฒนาประเทศ การป้องกันและแก้ไขปัญหาจากภัยพิบัติ และการช่วยเหลือ ประชาชน

(๔) ศึกษา วิจัย พัฒนา และดำเนินการด้านอุตสาหกรรมป้องกันประเทศและพลังงานทหารด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีป้องกันประเทศ และด้านกิจการอวกาศเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ทั้งนี้ เพื่อสนับสนุนภารกิจของกระทรวงกลาโหมและความมั่นคงของประเทศ

(๕) ปฏิบัติการอื่นที่เป็นการปฏิบัติการทางทหารนอกเหนือจากสงครามเพื่อความมั่นคงแห่งราชอาณาจักร หรือปฏิบัติการอื่นใด ทั้งนี้ ตามที่มีกฎหมายกำหนดหรือตามมติคณะรัฐมนตรี”

รวมทั้งเป็นข้อเสนอแนะที่สร้างความสัมพันธ์ที่เหมาะสมระหว่างพลเรือนกับกองทัพในการพัฒนาประชาธิปไตย และสอดคล้องกับหลักประชาธิปไตยโดยทั่วไป ที่อำนาจทางการเมืองจะต้องมีความสัมพันธ์หรือความเชื่อมโยงจากประชาชน ตลอดจนถูกใช้โดยสถาบันทางการเมือง ที่ได้รับเลือกตั้งจากประชาชนหรือพลเมืองให้เข้ามาเป็นตัวแทน ในการใช้อำนาจของรัฐนั้น ๆ โดยที่กองทัพเปรียบเสมือนเครื่องมือของรัฐที่จะต้องอยู่ภายใต้อำนาจการบังคับบัญชาจากผู้กุมอำนาจรัฐ นั่นคือ รัฐบาลพลเรือนที่มาจากเลือกตั้ง หากกองทัพที่ไม่ได้มีความเชื่อมโยงทางการเมืองกับประชาชนโดยตรง เข้ามาใช้อำนาจหรือแสดงบทบาททางการเมืองหรือกลายเป็นผู้กุมอำนาจรัฐนั้นเสียเอง จะเป็นอุปสรรคประการสำคัญที่คอยขัดขวางการพัฒนาประชาธิปไตย โดยอาจแทรกแซงทางการเมืองเพื่อการสถาปนาอำนาจเหนือรัฐบาลพลเรือน หรือการแสวงหาอำนาจเพื่อกำหนดกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่เอื้อประโยชน์ต่อกองทัพ หรือแม้กระทั่งการกระทำที่ได้อำนาจในการปกครองประเทศผ่านการข่มขู่ คุกคาม หรือการใช้กำลังทำการก่อการกบฏ ยึดอำนาจ หรือการปฏิวัติรัฐประหาร การพัฒนาระบบประชาธิปไตยก็จะต้องถูกบั่นทอนลงทันที

สรุป

หลักประชาธิปไตยเป็นการปกครองที่มีความเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชน และประชาชนจะต้องได้รับหลักประกันคุ้มครองการได้รับความเป็นธรรม สิทธิเสรีภาพ เสมอภาค ความสะอาดสบายปลอดภัย โดยผ่านระบบการเลือกตั้งผู้แทนไปบริหารประเทศตามหลักสิทธิมนุษยชน หลักนิติธรรม และหลักธรรมาภิบาล อันจะนำไปสู่ประโยชน์สุขของประชาชน ตั้งแต่คณะราษฎรทำการปฏิวัติเพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ.๒๔๗๕ และเริ่มใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พ.ศ. ๒๔๗๕ รัฐธรรมนูญฉบับแรกของไทย ทำให้รูปแบบการปกครองประเทศเปลี่ยนจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นราชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญหรือที่เรียกกันทุกวันนี้ว่า ระบอบราชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข โดยเป็นราชาธิปไตยแบบรัฐสภา แต่พบว่ากองทัพหรือทหารมีบทบาทอย่างสูงในทางการเมืองของไทยเนื่องจากเป็นสถาบันที่มีความเข้มแข็งอยู่คู่กับประเทศไทยมานาน เปรียบเทียบกับพรรคการเมือง เมื่อรัฐบาลพลเรือนอ่อนแอ ขาดความชอบธรรม มีปัญหาฉ้อราษฎร์บังหลวง เกิดความขัดแย้งในสังคม เกิดความล้มเหลวในการบริหารประเทศ หรือประเทศเกิดวิกฤต กองทัพก็ใช้เป็นข้ออ้างในการออกมาแสดงบทบาทหรือเข้าแทรกแซงทางการเมืองในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การใช้อิทธิพลกดดันนโยบายของรัฐบาล การข่มขู่ว่าจะใช้กำลัง และขั้นสุดท้ายการยึดอำนาจ โดยการปฏิวัติรัฐประหาร โดยครั้งล่าสุดคณะรักษาความสงบแห่งชาติ หรือ คสช. ได้ทำการรัฐประหารเมื่อเดือนพฤษภาคม ๒๕๕๗ และปกครองโดยรัฐบาลทหารมาจนถึง ปี พ.ศ.๒๕๖๒ จึงได้มีการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรและจัดตั้งรัฐบาลพลเรือนเข้ามาบริหารประเทศตามระบอบ

ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขแบบรัฐสภาอีกครั้ง ตามบทบัญญัติที่กำหนดในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.๒๕๖๐ เป็นรัฐธรรมนูญฉบับที่ ๒๐ ของประเทศไทยที่ถือได้ว่ามีความเป็นประชาธิปไตยอย่างมากและเป็นไปตามหลักการกล่าวคือ หลักอำนาจอสูงสุดเป็นของประชาชน หลักการแบ่งแยกอำนาจ หลักความเสมอภาคทางการเมือง หลักการตัดสินใจโดยเสียงข้างมาก และหลักความหลากหลายในสังคม จากประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาทำให้กองทัพถูกมองว่าจะเข้ามามีส่วนล้มล้างรัฐธรรมนูญเปลี่ยนระบอบการปกครองจากระบอบประชาธิปไตยไปสู่ระบอบเผด็จการอีกหรือไม่ หรือแม้กระทั่งถูกจับตามองว่า จะเข้ามาแสดงบทบาทหรือแทรกแซงทางการเมืองในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อเป็นการสืบทอดอำนาจหรือปกป้องผลประโยชน์ของกองทัพหรือไม่

ดังนั้น การแสดงบทบาทของกองทัพทางการเมืองต่อจากนี้ไป จะต้องแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนและเชื่อมั่นว่าเป็นกองทัพที่ส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ปฏิบัติหน้าที่ตามที่รัฐธรรมนูญและกฎหมายกำหนด ไม่แทรกแซงทางการเมืองเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของตนเองโดยการพร้อมที่จะยืนหยัดอยู่ข้างผลประโยชน์ของชาติและประชาชนส่วนใหญ่ เป็นกลไกของรัฐในการป้องกันประเทศ การพัฒนาประเทศ และช่วยเหลือประชาชนเมื่อเกิดภัยพิบัติ เป็นเครื่องมือที่ถ่วงดุลอำนาจทางการเมืองมิใช่ร่วมกับการเมือง โดยอยู่ในขอบเขตที่ทำได้ตามอำนาจหน้าที่และภารกิจและต้องอยู่บนความเหมาะสมและชอบธรรม และวางตัวเป็นกลางเพื่อปกป้องสถาบันหลักของชาติและทำให้ประเทศชาติเดินหน้าไปได้ โดยปราศจากการชี้นำทางการเมือง หากเป็นเช่นนี้ได้ ก็เชื่อได้ว่ากองทัพก็จะเป็นที่พึ่งของประชาชนอย่างแท้จริง และประชาธิปไตยของไทยในบริบทของคนไทยจะมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องก่อเกิดประโยชน์แก่ประชาชนอย่างยั่งยืน

บรรณานุกรม

- ชัยฤกษ์ แก้วพรหมมาลัย, พลโท. (๒๕๕๘, ๔ กันยายน – ธันวาคม). “ทัศนคติของผู้บริหารระดับสูงต่อบทบาทของทหารในทางการเมืองไทย,” สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ, ๖ (๔).
- ณรงค์เดช สรุโฆษิต. (๒๕๖๒, ๑๗ เมษายน) เอกสารประกอบการบรรยาย หลักสูตร หลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย (นธป.) รุ่นที่ ๗ เรื่อง ประชาธิปไตย การเลือกตั้ง และสิทธิทางการเมือง. วิทยาลัยศาสตร์รัฐธรรมนูญ สถาบันรัฐธรรมนูญศึกษา.
- ธานินทร กรัยวิเชียร. (๒๕๑๘) ระบอบประชาธิปไตย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรมแผนที่ทหาร.
- นิพนธ์ ฐานะพันธุ์. (๒๕๖๑, กันยายน – ธันวาคม). “การปฏิรูปรัฐธรรมนูญของไทยให้เป็นประชาธิปไตยหรือเพื่อสืบทอดอำนาจเผด็จการ ๔.๐,” วไลยอลงกรณ์ปริทัศน์ (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์), ๘ (๓).
- พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช ๒๕๕๔.
- พระราชบัญญัติจัดระเบียบราชการกระทรวงกลาโหม พุทธศักราช ๒๕๕๑.
- ภาณุวัฒน์ พันธุ์ประเสริฐ. (๒๕๕๗) “ทหารไทยกับการพัฒนาประชาธิปไตยหลัง 14 ตุลา,” รัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์, ๔ (๑).
- รณชัย โตสมภาค. (๒๕๖๒) ประชาธิปไตย. สืบค้นเมื่อ ๑ เมษายน ๒๕๖๒. จาก <http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title>.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.๒๕๖๐. ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๓๔ ตอนที่ ๔๐ ก. ๖ เมษายน ๒๕๖๐.
- วิทยา ชินบุตร. (๒๕๕๓, ๒๔ – ๓๐ พฤษภาคม). “รัฐธรรมนูญกับระบอบประชาธิปไตย,” ข่าวรามคำแหง, ๔๐ (๖).
- ศูนย์ศึกษาประชาธิปไตย. (๒๕๖๒) หลักการสำคัญของการปกครองระบอบประชาธิปไตย. สืบค้นเมื่อ ๑๗ เมษายน ๒๕๖๒. จาก https://www.ect.go.th/dec/ewt_news.php?nid=71&filename=index.
- สุขุม นวลสกุล และ วิศิษฐ์ ทวีเศรษฐ. (๒๕๒๔) การเมืองและการปกครองไทย Thai government and politics. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- อธิป จิตตฤกษ์. (๒๕๖๒) ระบอบประชาธิปไตย เหมาะกับสังคมไทยจริงหรือ?. สืบค้นเมื่อ ๙ เมษายน ๒๕๖๒, จาก <https://brandthinkbiz.com>.
- อรรถพล เมืองมิ่ง และ ศิวัช ศรีโศคางกุล. (๒๕๖๐, กรกฎาคม – ธันวาคม). “การจัดความสัมพันธ์ระหว่างพลเรือนและทหารที่ผิดพลาดจากรัฐประหารปี ๒๕๔๙ สู่รัฐประหารปี ๒๕๕๗ : บทเรียนสู่สังคมไทยเพื่อการปฏิรูปกองทัพ,” รัฐศาสตร์ปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๔ (๒).